

จิตตปัญญาศึกษา การศึกษาเพื่อการพัฒนามนุษย์

Contemplative education : education for human development

ที่มา : วิชาการ.คอม (www.vcharkarn.com)

เป้าหมายที่แท้ของการศึกษา คือ การเปลี่ยนผู้เรียนจากผู้ไม่รู้ สู้ผู้รู้ และผู้เป็นที่เห็นได้จากการมีวิถีคิด จิตสำนึก ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อตอนที่ยังไม่รู้และเกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่า การศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นสร้างผู้เรียนให้เป็นเพียงผู้จำล้นเป็นเพียงการจำเพื่อไปสอบ สร้างให้ผู้เรียนมีสภาพเป็นตำราที่เดินได้ โดยไม่ได้นำเอากระบวนการ “การเปลี่ยนคน สร้างสรรค์สังคม” มาเป็นเป้าหมายสำคัญของการศึกษา

คำถามที่เกิดตามมา คือ หากการศึกษาที่เป็นอยู่ พาเราไปสู่ทางออกของปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ไม่ได้ หนำซ้ำกลับยิ่งสร้างปัญหาใหม่เพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ เพราะวิถีของการศึกษาในยุคปัจจุบันเป็นการศึกษาที่สร้างให้คิดแบบแยกส่วน หล่อหลอมให้คนมีจิตสำนึกการแข่งขัน และยึดเอาตนเอง หรือหมู่พวกของตนเป็นศูนย์กลาง

สารพันปัญหาที่มีดีกรีความรุนแรงระดับโลกที่เกิดขึ้นอยู่ในขณะนี้ เช่น ภาวะโลกร้อน เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม ในขณะที่วิกฤติแฮมเบอร์เกอร์เป็นปัญหาเศรษฐกิจ ส่วนปัญหาความแตกต่างทางความคิดทางการเมืองจนกลายเป็นความแตกแยกก็เป็นปัญหาที่พบได้ทั้งในระดับประเทศ หรือในระดับบุคคล ก็ยังพบว่าคนในยุคนี้ “ทุกข์ง่าย สุขยาก” ทั้งนี้ล้วนเกิดขึ้นมาจากการที่ปัจเจกบุคคลขาดสำนึกที่ดีงาม และขาดซึ่งความตระหนักถึงภาวะหน้าที่ของตนที่มีต่อมวลมนุษยและสรรพสิ่งในธรรมชาติ

ด้วยเหตุนี้ การเรียนเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) จึงเกิดขึ้นเพื่อ
ฝ่าทางตันให้กับปัญหาที่ดูเหมือนจะไร้ทางออก หากเรายังคิดและทำไปบนกระบวนทัศน์เดิม

การเรียนรู้ที่นำสู่การเปลี่ยนแปลง

หากมนุษย์สักคนมีความสุขอยู่กับการได้เสพวัตถุ และนี่ก็อยู่แต่เพียงว่ามีวัตถุพร้อม
พร้อมเป็นวิธีที่ทำให้เขามีความสุข เป้าหมายของการมีชีวิตอยู่ก็คือ การเสพสุขจากวัตถุไป
เรื่อย ๆ ด้วยความหิวกระหาย และเมื่อใดก็ตามที่เขาหรือเธอคนนั้นนึกคิดขึ้นมาว่าเกิดค้น
พบว่า

ความจริงแล้ว “ชีวิตเราจักรวาลเป็นหนึ่งเดียวกันเมื่อหายใจเข้าจักรวาลทั้งหมดก็มา
เชื่อมกับตัวเรา หายใจออกตัวเราก็ไปเชื่อมกับจักรวาลทั้งหมด” จะเกิดความรู้สึกนึกคิดใหม่
อย่างสิ้นเชิง อย่างที่เรียกว่าจิตเปลี่ยน หรือบางคนเรียกว่าเกิดจิตสำนึกใหม่ (New
Consciousness) มีความสุขอย่างลึกซึ้ง มีพลังเต็มด้าความงามในสรรพสิ่ง และมีความรักอัน
ไพศาล... ในสภาพที่มีความสมบูรณ์เป็นตัวเองอย่างนี้ วัตถุนิยมบริโภคนิยมก็ยุติลง* (*จาก
หนังสือความเป็นมนุษย์กับการเข้าถึงสิ่งสูงสุด : ความจริง ความดี ความงาม. จัดพิมพ์โดย
สถาบันพัฒนาและรับรองคุณภาพโรงพยาบาล)

กระบวนการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงเน้นให้ผู้เรียนไปกับความจริง
สูงสุด ที่เมื่อเข้าถึงแล้วจะก่อเกิดอิสรภาพความสุข ความรักเพื่อมนุษย์และธรรมชาติ อัน
เป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

การศึกษาเช่นนี้จึงเป็นการศึกษาที่ต้องพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม เพื่อให้เกิดการ
เรียนรู้ที่ลึกซึ้ง และส่งผลต่อชีวิตด้านในของผู้เรียนจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงผ่าน วิธีการ
หลักที่ใช้ คือ การสร้างความรู้เชิงประจักษ์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน จากการมีประสบการณ์ตรงด้วย
การทำสมาธิและวิปัสสนาในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การเรียนรู้ผ่านการฝึกฝนทางกาย เช่น ชี่กง
โยคะ การเคลื่อนไหวร่างกายแบบต่าง ๆ การเรียนรู้ผ่านการทำงานศิลปะรูปแบบต่าง ๆ การ
ใคร่ครวญทางความคิดโดยอาศัยประสบการณ์ที่ผ่านมาเป็นบทเรียน ตลอดจนการเข้าร่วมใน
ประสบการณ์ต่าง ๆ ทางสังคมและในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของ
พิธีกรรม ที่ทำหน้าที่ในการเปลี่ยนผ่านขั้นตอนสำคัญในแต่ละช่วงชีวิตของทั้งบุคคลและกลุ่ม
สังคมมาตั้งแต่ครั้งโบราณ

หากจะกล่าวโดยย่อแล้ว จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) คือหนึ่งในวิธีการเรียนรู้ที่นำผู้เรียนไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะพิเศษคือ มุ่งไปที่การพัฒนาชีวิตโตน การเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก จากรากฐานของการปฏิบัติและฝึกฝนจริง จิตตปัญญาเพื่อการศึกษาทางรอด

แนวคิดเรื่องจิตตปัญญาศึกษา เริ่มต้นขึ้นที่มหาวิทยาลัยนาโรปะ มลรัฐโคโลราโด ประเทศสหรัฐอเมริกา ในค.ศ. 1947 มหาวิทยาลัยแห่งนี้ก่อตั้งโดยเชอเกียม ตรุงปะ รินโปเซ ผู้นำจิตวิญญาณชาวทิเบต ที่มีอิทธิพลต่อการเผยแพร่ความรู้ด้านจิตวิญญาณให้แก่ชาวตะวันตก

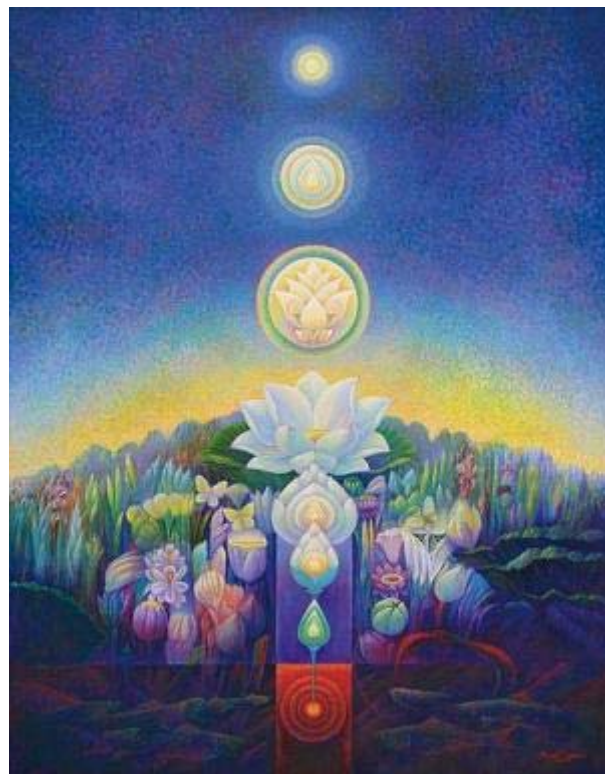
มหาวิทยาลัยนาโรปะมีการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นไปที่การสืบค้นสำรวจภายในตนเอง การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและการรับฟังด้วยใจที่เปิดกว้าง ซึ่งจะนำไปสู่การตระหนักรู้การหยั่งรู้ ความเปิดกว้าง ความเคารพในความเป็นมนุษย์และการยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย

นอกจากที่มหาวิทยาลัยนาโรปะแล้วปัจจุบันยังมีสถาบันอุดมศึกษาที่มีปรัชญาและพันธกิจของสถาบันในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจิตอยู่หลายแห่งด้วยกัน อาทิ Californin Institute of Integral Studies (CIS) ประเทศสหรัฐอเมริกา Budhist Tzu Chi University ประเทศไต้หวัน และ Sathya Institute of Higher Learning ประเทศอินเดีย

ในประเทศไทยได้มีการรวมตัวของภาคีเครือข่ายจิตตปัญญาศึกษา อันเป็นการร่วมตัวอย่างไม่เป็นทางการของกลุ่มผู้สนใจในการเข้าร่วมหารือ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานสร้างคนที่เป็นกำลังสำคัญในการให้ศึกษาตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั่วไปในหลักสูตรการศึกษาทุกประเภทและทุกระดับ

สภามหาวิทยาลัยมหิดลจึงได้มีมติให้จัดตั้งศูนย์จิตตปัญญาศึกษาขึ้นใน มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2549 โดยมีพันธกิจในการส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้และร่วมขับเคลื่อนกับภาคประชาสังคม ที่มุ่งเน้นการพัฒนาความเป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ รวมถึงการพัฒนากระบวนการและวิธีการเรียนรู้ด้านจิตตปัญญาศึกษา ทั้ง ในการจัดการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา การวิจัย และฝึกอบรม โดยร่วมมือกับสถาบัน และองค์กรต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาสื่อและสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านจิตตปัญญาศึกษากับ องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

เครือข่ายที่ทำงานด้านจิตตปัญญากลุ่มอื่น ๆ เช่นสถาบันการศึกษาสัตยาไส เสถียร ธรรมสถาน สถาบันขวัญเมืองเสมสิกขาลัย และสถาบันอาศรมศิลป์ เป็นต้น

รู้จักของตนจนเกิดปัญญา

ก่อนหน้าการเกิดขึ้นของกระแส “การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformive Learning)” ในยุคเราที่ อริยชนที่เกิดขึ้นมาบนโลกนี้ก่อนหน้าก็ได้เคยเฝ้าเพียรค้นหาหนทางแห่ง การเข้าสู่ความจริงแท้มาแล้วมากมาย และมรดกชิ้นนั้นก็ตกทอดมาถึงปัจจุบันในรูปแบบศาสนาธรรม ของทุกศาสนา ที่ต่างก็ได้แสดงถึงวิถในการเข้าถึงความจริงแท้เอาไว้อย่างหลากหลาย

การเข้าถึงความจริงแท้หรือสัจธรรม คือเป้าหมายในชีวิตของ “มนุษย์” ที่ยึดมั่นอยู่ในศาสนาธรรมของตนบนโลกนี้ยึดถือการปฏิบัติมาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม กระแสของทุนนิยมมีความเชี่ยวชาญกว่ากระแสธรรม โลกจึงต้องพบกับความหายนะอย่างเช่นที่เป็นอยู่นี้ เพราะ “คน” บนโลกต่างพากันยึดเอาทุนนิยมที่ดำรงสภาพอยู่ได้ด้วยหิวกระหายในการบริโภคมาเป็นตัวตั้งความสุขที่เกิดจากการได้เสพ จึงเป็นจึงเป็นความสุขเดียวที่คนในยุคนี้รู้จัก

ส่วนความสุขที่เกิดขึ้นจากการไม่ปรุงแต่ง ที่ผุดขึ้นมาเอง เมื่อจิตอยู่ในภาวะปกติ เป็นความสุขที่ไม่ต้องอาศัยสิ่งเร้า และเป็นสื่อที่จะพาเราลัดตรงเข้าถึงสัจธรรมที่ปรากฏอยู่ข้างในตนของมนุษย์ทุกคนอยู่แล้ว กลับกลายเป็นความสุขที่น้อยคนนักจะรู้จักและเข้าถึง

จิตตปัญญาศึกษาจึงเกิดขึ้นมาเพื่อเชื่อเชิญให้คนในยุคสมัยได้เข้าไปสัมผัสกับการเข้าถึงสิ่งสูงสุด หรือการเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม เพื่อไปพบกับอิสรภาพ ความสุข และความรักอันไพศาล ที่พ้นไปจากการยึดเอาตัวเองเป็นศูนย์กลางด้วย การเจริญสติในรูปแบบต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ซึ่งคนในยุคนี้ห่างไกลจากการเข้าถึงความจริง ความดี ความงามจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องที่ต้องการ “การปฏิวัติจิตสำนึก (Consciousness Revolution)” เลยทีเดียว

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวไว้ในปาฐกถาสวัสดิ์ สกกุลไทย เรื่อง “มหาวิทยาลัยกับจิตตปัญญาศึกษาและไตรยางค์แห่งการศึกษา” ที่จัดขึ้นโดยสมาคมศิษย์เก่าบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2550 ดังมีความตอนหนึ่งว่า

“การเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม เป็นการปฏิวัติจิตสำนึก... ท่านอาจเลือกศึกษาตามจริงที่แตกต่างกันตั้งแต่ง่ายไปหายาก ที่ง่ายที่สุดคือการนึกถึงคนอื่นหรือสิ่งอื่น หรือการมีความเมตตากรุณา

ความสุขที่เกิดขึ้นจากการไปปรุงแต่ง ที่ผุดขึ้นมาเองเมื่อจิตอยู่ในภาวะปกติ เป็นความสุขที่ไม่ต้องอาศัยสิ่งเร้า และเป็นสื่อที่จะพาเราลัดตรงเข้าถึงสัจธรรม ที่ปรากฏอยู่ในตนของมนุษย์ทุกคนอยู่แล้ว กลับกลายเป็นความสุขที่น้อยคนนักจะรู้จักและเข้าถึง

การนึกถึงสิ่งอื่นหรือและคนอื่นก็เป็น การออกจากมายาคติแห่งการเอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง เป็นการเข้าหาความจริงแล้วเพราะในความจริงมีคนอื่นและสิ่งอื่นด้วย ไม่ใช่มีแต่ตัวเรา

การนึกถึงคนอื่นและสิ่งอื่นก็เป็นความดีและความงาม การมีหัวใจเพื่อเพื่อนมนุษย์ และเป็นการก้าวไปสู่ความจริง ความดี ความงามแล้ว ซึ่งเราสามารถทำได้ด้วยประการต่าง ๆ ตามหน้าที่ของเรา แล้วก็เดินเข้าหาความจริงมากยิ่งขึ้นจนเข้าถึงความ เป็นหนึ่งเดียวกันของทั้งหมด”

“ปรกติเราสัมผัสสิ่งต่าง ๆ ด้วยความคิด คือเรามีความคิดอะไรก่อนแล้ว (Preconception) รับรู้อะไรต่าง ๆ ตามความคิดของเรา ทำให้เข้าใจไม่ถึงความจริงตามธรรมชาติ ต่อเมื่อจิตสงบจากความคิดจึงจะสัมผัสความจริงตามที่เป็นอยู่จริง ๆ ปราศจากการปรุงแต่ง (ด้วยความคิดของเรา) การมีสติรู้อยู่กับปัจจุบันทำให้จิตสงบจากความคิดปรุงแต่งโดยไม่รู้ตัว ทำให้สัมผัสความจริงได้ โลกที่เราสัมผัสด้วยตัวตนและความคิด กับโลกที่สัมผัสด้วยจิตที่สงบ มีสติต่างกันโดยสิ้นเชิง เรื่องนี้ทุกคนสามารถทดลองดูได้ด้วยตนเอง”

“การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง” “จิตตปัญญา” “จิตสำนึกใหม่” จึงเป็นวาทกรรมที่นำให้คนในยุคปัจจุบันหันหน้าเข้าหาสัจธรรม ด้วยวิธีการที่สามารถเชื่อมโยงเอาคุณค่าของโลกวิชาการที่สอนให้คนชำนาญเรื่องการคิดวิเคราะห์เรื่องนอกตัว ได้กลับเข้ามาหางานดูจิตซึ่งเป็นเรื่องข้างในตัวได้อย่างกลมกลืน เพื่อก้าวสู่หนทางแห่งความจริงและชีวิต ซึ่งต้องอาศัยการเรียนรู้ด้วยใจอย่างไคร่ครวญ และการเปลี่ยนแปลงที่สร้างอิสรภาพ ความสุข ความรักอันไพศาล ทั้งกับตน ผู้คนรอบข้าง ตลอดจนองค์กรและสังคมของมนุษยชาติ ที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติของจักรวาล

ที่มา : [วิชาการ.คอม \(www.vcharkarn.com\)](http://www.vcharkarn.com)